

**Перші писання Вишенського: жеморіал львівського братства
і «Писаніє до всіх, в Лядській землі живущих»**

Реальну, не гіпотетичну, біографію Івана Вишенського за минулі десятиріччя доповнити не вдалося. На жаль, радянські вчені навіть «загубили» якось важливі спостереження І. Я. Франка, розвинуті Грушевським, про те, що «будучий мій Іван» (до речі, світського [імені ми не знаємо] мав чи дитиною, чи вже підлітком зустрічатися у Судовій Вишні з місцевим мсьондзом Мартином Кровіцьким, приятелем і послідовником молодого С. Орхівського, котрий так само оженився, так само захищав «східний обряд» і був визначним публіцистом свого часу Пора вже нарешті й «провести ближче порівняння між писаннями Вишенського і публікаціями Кровіцького» і виконати те завдання, що його ставили перед собою І. Франко, В. М. Перетц та Грушевський, але з різних причин не виконали.

Тепер відомо вже шість списків творів Івана Вишенського. До трьох зазначених Грушевським І. П. Єрьомін додає ще три — усі XIX ст.: *Вишенський Іван*. Сочинения / Подгот. текста, ст. і комент. И. П. Еремина. М.: Л., 1955 («Литературные памятники») С 272, 276 Як вважає дослідник, ці нові списки «походять від того ж самого зібрання творів Вишенського, котре представлено московським списком зібр. Уварова», і «в окремих, щоправда рідких, випадках дають матеріал для виправлення помилкових читань московського списку» (с. 276).

Процитована праця І. П. Єрьоміна є найґрунтовнішим дослідженням творчості Івана Вишенського після праць І. Я. Франка і Грушевського Написано було багато, висловлено було досить цікавих спостережень, проте текстологічно опрацював усю письменницьку спадщину Вишенського, комплексно осмислив її як певну систему текстів тільки цей петербурзький дослідник. Зацікавлення І. П. Єрьоміна (1904—1963) цією проблемою не було випадковим. Учень В. М. Перетца, академіка ВУАН з перших, учасник його Філологічного семінарія, І. П. Єрьомін перейняв від учителя любов до українського красного письменства і бажання його досліджувати. Він автор монографії про І. П. Котляревського (М., 1952) і численних статей з історії української літератури, на жаль, у рукопису залишилися його змістовні «Лекції по истории украинской литературы XIX—начала XX вв.» (24 д. а.).

Останній докладний опис «Підгорецького списку»: *Гордицкий Я.* Рукописи библиотеки монастыря св. Онуфрия Чьну св. Василя Великого у Львові. У Жовкві, 1927. Вип. I. С. 239—243.

Якщо Грушевський нараховує двадцять творів Вишенського, то І. П. Єрьомін — тільки шістнадцять. Різниця пояснюється тим, що «Послання афонітів», котре Грушевський услід з І. Я. Франком атрибує Вишенському, Єрьомін друкує в розділі «Матеріали до історії тексту послання Івана Вишенського «К утекшим от православное вѣры епископом»» (с. 329—332); окрім того, «лист до кн. Вишневецького», котрий Грушевським розглядається як окремий твір, І. П. Єрьомін рахує у складі «Зачапки мудрого латинника з глупым русином» і так само передмову «Книжки» (у Грушевського — «Термики») та статтю «О чину прочитанія» не вважає, на відміну від історика, окремими творами.

«Питання хронології творів Івана Вишенського» І. П. Єрьомін, а за ним й інші дослідники вирішують головним чином так, як і Грушевський (хоч і не посилаються на нього), а саме, — починаючи з «Писання до всіх общє в Лядской землі...»

Слово «термина» тепер І. П. Єрьомін перекладає як «стан, станови-

ще» (с. 350), а В. О. Шевчук як «виклад» (*Вишенський Іван*. Твори / Пер. з книжної української мови Вал. Шевчука. К., 1986. С. 19). Варіант Грушевського («чорновик, брूलюн, начерк»), здавалося б, добре узгоджується з традиційним авторським (а тут і чернецьким) самоприниженням, але сам він обирає значення «змістовніше: означення, дефініції». З іншого боку, в листі Юрія Рогатинця з Острогу до львівського братства від 9 грудня 1596 р., на який посилається Грушевський, слово «терміна» («термѣн») вживається тричі. У двох перших випадках йдеться про копію листа князя Острозького до єпископа Балабана та до «владики премыского» (Копистенського), в котрих князь вимагав, щоб «з братствы церковными згажали». Дивно було б, якби князь віддав Рогатинцю чернетку цього листа, і зовсім це неможливо в останньому випадку: «Посыл [а]ю термѣну листу его милости князя по полску писаног [о] до всѣх околичных христян...» (Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI — перша половина XVII ст.): Зб. документів. К., 1975. № 71. С. 114). Отже, і у Вишенського слово «терміна» (від юридичного *terminatio* — «висновок», «ухвала, постановва») означає список твору, призначений для поширення шляхом рукописного тиражування.

Спробу Грушевського розглядати «кінцеву приписку» «Писання...» як «логічний вступ» цього твору не можна вважати вдалою, бо при такій композиційній кон'єктурі урочистий тон заголовку і суголосного йому початку «Писання...» перебивається діловою за стилістикою «припискою», а водночас підписом.

Привертає увагу полеміка Грушевського з Франком щодо форми «Писання...»: історик вважає, що «остільки воно риторське, оскільки того вимагає сей літературний рід. Він вимагає паралелізмів, образовості, і понад се зайвого „многословія“ Посланію ніяк не можна накинути». Перед нами — одна з реалізацій важливого методологічного принципу, за яким художні якості пам'ятки необхідно оцінювати, виходячи з тих естетичних критеріїв, котрими керувався її творець.

Автор між іншими посилається на такі праці: Четыре сочинения афонского монаха Иоанна из Вишни, по поводу возникшей в Южной и Западной Руси унии, или соединения восточной православной церкви с западною римскою (конца XVI века) // Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссіею. К., 1865. Т. 2. С. 205—270; *Голубев С. Т.* Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. К., 1883. Т. 1: Незданные сочинения и послания Иоанна Вишенского начала XVII стол. // Архив Юго-Западной России... Ч. 1. Т. 7. С. 19—48; *Франко Ів.* Іван Вишенський, руський писатель XVI віку. Коломия, 1892; передруковано із скороченнями: *Франко І. Я.* Твори: В 20 т. К., 1955. Т. 16: Літературно-критичні статті. С. 413—429; передруковано скорочено і під назвою «Іван Вишенський, його час і письменницька діяльність»: *Матеріали... Т. 1.* С. 266—278; *Франко Ів.* Іван Вишенський і его твори. Львів, 1895; фрагмент передруковано: *Матеріали... Т. 1.* С. 278—286; передруковано із скороченнями: *Франко І. Я.* Збір. творів: У 50 т. К., 1981. Т. 30. С. 7—211; *Перетц В. М.* Іван Вишенський і польська література XVI в. // Науковий збірник за р. 1924. К., 1925 (Зап. укр. наук. тов-ства (тепер історичної секції ВУАН), Т. XIX). С. 37—54; *Перетц В. Н.* Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI—XVIII вв. I—VIII. Л., 1926 (Сб. ОРЯС. Т. 101. № 2). С. 15—49; *Monumenta Confraternitas Stauropigiante Leopoliensis / Ed. W. Milkowicz.* Leopoliis, 1895.